

Hanna Mikhalchuk

The Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences, Warsaw (Poland)

e-mail: hanna.mikhalchuk@ibl.waw.pl

<https://orcid.org/0009-0003-1209-0744>

Погребняк Олена, *Новітняя білоруська літэратура у взаємінах з украінською літэратурай: навчальний посібник*, Бланк-Прес, Київ 2023, 384 с.

Pohrebnyak Olena, "Modern Belarusian literature in interaction with Ukrainian literature: a textbook", Blank-Press, Kyiv 2023, p. 384

Pogrebnyak Olena, Współczesna literatura białoruska w porównaniu z literaturą ukraińską: podręcznik, Blank-Press, Kijów 2023, s. 384

Нягледзячы на тое, што навучальныя дапаможнікі традыцыйна арыентаваны пераважна на задавальненне практычных патрэб навучальнага працэсу, асобныя з іх спрыяюць не толькі сістэматызацыі, але і паглыбленню ведаў у адпаведнай навуковай дысцыпліне, уносячы тым самым важкі ўклад у фарміраванне і развіццё акадэмічнага дыялогу ў яе межах. Менавіта да такіх выданняў варты аднесці кнігу ўкраінскай даследчыцы Алены Пагрэбняк *Новітняя білоруська літэратура у взаємінах з украінською літэратурай: навчальний посібник* [Найноўшая беларуская літэратура ва ўзаемаадносінах з украінскай літэратурай: навучальны дапаможнік], якая была выдадзена ў Кіеве, у 2023 годзе.

Як адзначана ў прадмове да выдання, „запропонованы навчальны посібник є першою у вітчизняній [украінскай – заўвага Г. М.] славістыцы спробою узагальніти і сістэматызувати окремі положення аналітычных дасліджень новітнього білоруського літэратурнаго працэсу” (с. 10). Неабходнасць выканання дадзенай працы „назріла з огляду на понад дэсяць рокаў функцыювання асвітніх праграм із білорусістыкі у Кііўському нацыянальному універсітэці імені Тараса Шэвченка¹,

¹ У 2009 годзе ў Кіеўскім нацыянальным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі быў адчынены Цэнтр беларускай мовы і культуры імя Уладзіміра Караткевіча. У 2010–2011 навучальным

накопичений досвід викладацької та наукової роботи, і зумовлена відсутністю базових українських підручників з історії білоруської літератури” (с. 10).

У навчальним дапаможніку А. Пагрэбняк, такім чынам, „подається комплексний матеріал для вивчення дисциплін літературознавчого циклу, передбачених навчальним планом фахової підготовки магістрів філології кафедри слов'янської філології за спеціальністю 035 «Філологія (035.031 слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – білоруська)»” (с. 2). Дапаможнік прызначаны „для студентів-славістів, аспірантів, викладачів філологічних та інших гуманітарних факультетів, де вивчається література і культура слов'янських народів, передусім – для здобувачів другого рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Східнослов'янська філологія та англійська мова: теоретичні і прикладні студії: білоруська та українська мови і літератури»” (с. 5), у межах якої прадугледжана засваенне комплекснай дысцыпліны „Новітня білоруська література у взаєминах із українським літературним процесом” (с. 5). Адпаведна, структура дапаможніка „продиктована логікою викладу навчального матеріалу” (с. 9). Дапамоднік складаецца з дзесяці тэматычных раздзелаў-лекцый, планаў семінарскіх заняткаў, якія, з аднаго боку, рэзаніруюць з асноўнай тэматыкай раздзелаў, але адначасова адкрываюць новыя перспектывы для больш глыбокага разумення вивучаемых тэм і з'яў і разлічаны на стымуляванне самастойнай працы студэнтаў. А таксама – з дадаткаў.

У прадмове прадстаўлены характарыстыка і асноўныя мэты дысцыпліны, для якой ствараўся дапаможнік, акрэслены канцэптэуальныя і структурныя асаблівасці выдання, названы аўтары, чые тэарэтычна-метадалагічныя і гісторыка-літаратурныя працы былі выкарыстаны пры падрыхтоўцы матэрыялаў (Васіль Будны, Тамара Гундарава, Дзмітрый Налівайка, Рыгор Піўтарак, Вячаслаў Лявіцкі, Аксана Бязлепкіна, Пётр Васючэнка, Таццяна Кабржыцкая, Вячаслаў Рагойша, Людміла Сінькова, Анджэла Мельнікава і інш.). Адзначана, у прыватнасці, што тэматыка раздзелаў-лекцый і матэрыялы „обіралися з урахуванням рэкамендацій навчальных програм гуманітарных факультетів білоруських вищих навчальных закладів із сучасної білоруської літератури та порівняльного літературознавства, виданих в останні роки. При доборі художніх творів головним критерієм була їх естетична довершеність і самобутність, включеність у сучасний історико-літературний і літературознавчий дискурс, а також відповідність тематиці розділу” (с. 9). У сваю чаргу „у виборі наукових текстів перевага надавалася ґрунтовним працям із виразними і ориґінальними висновками, які належать авторитетним білоруським дослідникам вітчизняної літератури ХХІ століття” (с. 9–10).

годзе быў праведзены першы набор студэнтаў на спецыяльнасць “Беларуская мова і літаратура, украінская мова і літаратура, англійская мова” (бакалаўрыят) [спасылка дададзена мной – Г. М.].

Канцэпцыя дапаможніка, згодна з прадмовай, прадугледжвае „вияўлення своевідных напрамкаў, тенденцый, асаблівостей развітку літаратуры незалежнай Беларусі у прасекцыі на украінскі літаратурны працэс, з огляду як на історычныя традыцыі келькасотлітнай культурнай і палітычнай взаемадзейнасці, так і на адназначнасць «стартовых пазіцый», відправнага пункту у навітнай історыі цих літаратур» (с. 7). У той жа час звернута ўвага, што „канцэпцыя пасібніка перадбачае пэвну авторскую суб’ектыўнасць у доборы тем, аўтараў і твораў, які аналізуюцца, а аб’ём выкладенага матэрыялу не можа претендаваць на поўноту ахоплення хужоўных явішч та іх мажлівых інтэрпретацый” (с. 10).

Змест дапаможніка і яго праблемна-тэматычны фокус адлюстраваны ў назвах раздзелаў-лекцый: 1. *Білоруська літаратура як аб’ект кампаратывістыкі* [Беларуская літаратура як аб’ект кампаратывістыкі], 2. *Білоруські літаратурны працэс кінца ХХ стагоддзя на тлі эпохі* [Беларускі літаратурны працэс канца ХХ стагоддзя на фоне эпохі], 3. *Чорнобыльскі дыскурс у літаратуры білорусів і украінців* [Чорнобыльскі дыскурс у літаратуры беларусаў і ўкраінцаў], 4. *Творчы пошукі пакалення 1990-х: неаавангард, транслогізм, постмадэрнізм* [Творчы пошукі пакалення 1990-х гадоў: неаавангардызм, транслогізм, постмадэрнізм], 5. *Ігровы модус білоруськай літаратуры постмадэрнай добі* [Гульнёвы модус беларускай літаратуры постмадэрнай добі], 6. *Праблематызацыя ідэнтычнасці ў сучасных білоруськіх антыўтопіях* [Праблематызацыя ідэнтычнасці ў сучасных беларуськіх антыўтопіях], 7. *У пошуках новага героя. Літаратурны образ білоруса крізь прызму імагалогіі* [У пошуках новага героя. Літаратурны вобраз беларуса праз прызму імагалогіі], 8. „*Украінскі тэкст*” і білоруські кантэкст: навітняя історыя [„*Украінскі тэкст*” і беларускі кантэкст: найноўная гісторыя], 9. *Творча спадчына Т. Шевченка ў культурным ландшафце сучаснай Беларусі* [Творчая спадчына Т. Шаўчэнкі ў культурным ландшафце Беларусі], 10. *Рэцэпцыя білоруськай літаратуры ў Украіне ХХІ стагоддзя: напрамкі і дасягненні* [Рэцэпцыя беларускай літаратуры ў Украіне ХХІ стагоддзя: напрамкі і дасягненні]. Кожны раздзел-лекцыя заканчваецца пытаннямі для самакантролю, заданнямі для самастойнай працы, а таксама пералікам рэкамендаванай літаратуры па тэме.

Высновы, аналіз і інтэрпрэтацыя матэрыялу ў раздзелах-лекцыях апіраюцца на шырокі корпус аўтарытэтных даследаванняў беларуськіх і ўкраінскіх навукоўцаў. Прыведзены аўтаркай сцверджанні паслядоўна падмацоўваюцца адпаведнымі спасылкамі, што садзейнічае фарміраванню ў чытача дакладнага ўяўлення пра літаратуразнаўчы кантэкст, на якім яны грунтуюцца. Сярод беларуськіх даследчыкаў, на працы якіх спасылаецца А. Пагрэбняк, – імяны Людмілы Сіньковай, Аксаны Бязлепкінай, Ганны Кісліцынай, Анджэлы Мельнікавай, Пятра Васючэнкі, Івана Штэйнера, Ірыны Шаўляковай-Барзенкі, Вячаслава Рагойшы, Таццяны Кабржыцкай і мн. інш. Дапаможнік, аднак, не зводзіцца да простага рэфератыўнага агляду: аўтарская канцэпцыя забяспечвае комплекснае

і сістэмнае асэнсаванне матэрыялу, дапоўненае ўласнымі інтэрпрэтацыямі. Акрамя таго дапаможнік вылучаецца арыгінальнасцю падыходаў і навізнай у асвятленні заяўленых тэм і праблемаў.

Так, напрыклад, адна з найбольш цікавых і пазнавальных лекцый у дапаможніку – лекцыя *У пошуках новага героя. Літаратурны образ білоруса крізь призму імагологіі* – заснавана на ўласных імагалагічных даследаваннях аўтаркі. На шырокім параўнальным матэрыяле (польская, чэшская, украінская і беларуская літаратуры) разгорнута глыбокая рэфлексія над праблемай вобраза беларуса і Беларусі. Аўтарка аналізуе не толькі вобраз беларуса ў іншаславянскіх літаратурах, але і асаблівасці фарміравання аўтавобразу ў сучаснай беларускай прозе і паэзіі (творы Альгерда Бахарэвіча, Пятра Васючэнка, Святланы Алексіевіч), у тым ліку практыкі дэканструкцыі і перасэнсавання архаізаваных аўтавобразаў беларусаў (на прыкладзе вершаў Андрэя Хадановіча (*Дурка беларуская*), Ігара Сідарука (*А хто там ня йдзе* [Не-Купала]), Юрыя Гуменюка (*Слімакі*), Лявона Вольскага (*А хто там ідзе*)). Такая шматпланавая перспектыва, а таксама разнастайнасць выкарыстаннага матэрыялу дазваляе ўсебакова асэнсаваць працэсы ідэнтыфікацыі і самаўспрымання беларусаў і Беларусі ў сучасным літаратурным кантэксце, выявіць тыпалагічную блізкасць і спецыфіку іх рэпрэзентацыі. Асабліва каштоўным з'яўляецца імкненне аўтаркі не толькі да ўласна тэкставага аналізу, але і да асэнсавання ідэалагічных, культурных і гістарычных кантэкстаў, у якіх гэтыя вобразы фарміруюцца і функцыянуюць.

Увогуле, улік спецыфікі беларускага сацыякультурнага і сацыялінгвістычнага кантэксту пры аналізе літаратурных твораў і мастацкіх з'яў – адзін з найбольш моцных бакоў дапаможніка. Аўтарка разглядае тэксты, як і асобныя мастацкія з'явы, у іх цеснай сувязі з грамадска-культурнымі, а таксама сацыяльна-палітычнымі працэсамі, а не ізалявана. Аналіз асобных твораў суправаджаецца звесткамі пра гісторыю іх выдання, атрыманыя ўзнагароды, рэцэнцыю, крытычныя водгукі. Такі падыход спрыяе глыбейшаму асэнсаванню перадумоў узнікнення пэўных літаратурных з'яў і канкрэтных тэкстаў, а таксама глыбейшаму разуменню іх функцыі і ролі ў літаратурным і грамадскім працэсах свайго часу. У выніку чытач атрымлівае магчымасць убачыць канкрэтны літаратурны твор не толькі як эстэтычны аб'ект, але і як важную частку сацыяльна-культурнай камунікацыі свайго часу.

У прыватнасці, у раздзеле-лекцыі *Проблематизацыя ідэнтычнасці в сучасных білоруських антыутопіях* абгрунтоўваецца думка, што раманы Альгерда Бахарэвіча *Дзеці Аліндаркі* і *Сабакі Эўропы*, а таксама раманы Віктара Марціновіча *Мова*, Ганны Севярынец *Дзень Святога Патрыка* – „ё не ліше художнім артефактом, а й выявам сацыяльнай адпавядальнасці аўтараў, спробой зосередзіць увагу на крывых явищах і дэструктыўных процесах, які сьгодні відбуваюцца у білоруській культуры та білоруському суспільству загалом” (с. 110). Выбар беларускай мовы як мовы творчасці, мастацкая распрацоўка

праблемы роднай мовы, канцэптуальнае ацэнсаванне праблем ідэнтычнасці паказаны ў раздзеле як важная частка мастацкай самаідэнтыфікацыі сучасных беларускіх аўтараў.

Аналізу ўласна антыўтопій у раздзеле папярэднічае грунтоўны і шматаспектны разгляд праблемы пошуку кода беларускай ідэнтычнасці ў беларускай літаратурна-філасофскай традыцыі на працягу ўсяго XX–XXI стагоддзя (на прыкладзе твораў Францішка Багушэвіча, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Валянціна Акудовіча, Пятра Васючэнкі і інш.). Асаблівая ўвага ў гэтым кантэксце надаецца праблеме статусу беларускай мовы, экстралінгвістычным умовам яе функцыянавання ў грамадстве. З аднаго боку, абапіраючыся на адпаведныя крыніцы, А. Пагрэбняк адзначае шэраг праблем, уласцівых сучаснаму стану беларускамоўнай кнігі, у тым ліку зніжэнне чытацкага попыту і скарачэнне аб’ёмаў беларускамоўнай выдавецкай прадукцыі (с. 105–106). З іншага боку, канцэптуальнае ацэнсаванне праблем беларускай ідэнтычнасці – моўнай і нацыянальнай – паказана ў раздзеле як жывы, няспынный, інтэлектуальна насычаны і надзвычай важны для сучаснай беларускай літаратуры працэс: і як трэнд, і як дамінантная аб’яднаўчая ідэя, вакол якой канцэнтруюцца творчыя пошукі сучасных літаратараў (с. 108–110). Вельмі дарэчна у раздзеле ўзгаданы сучасная эсэістыка (Валянцін Акудовіч, Ігар Бабкоў, Пятро Васючэнка, Леанід Галубовіч, Альгерд Бахарэвіч), акрэсленая „надзвычайна інфарматыўным складніком художняй самоідэнтыфікацыі новітняга нацыянальнага пісьменства„ (с. 108–109). А таксама – „Жывы Часопіс” (с. 109) – блог-сервіс, які ў першай дэкадзе XXI стагоддзя стаў важнай камунікацыйнай пляцоўкай для беларускіх аўтара і чытача.

Канцэптуальны падыход А. Пагрэбняк да вызначэння тэматыкі лекцый і семінарскіх заняткаў, пастаноўкі праблем і пытанняў, а таксама яе імкненне да ўсебаковага раскрыцця прапанаваных тэм праяўляецца на працягу ўсяго тэксту дапаможніка. Так, напрыклад, у якасці ілюстрацыі да лекцыі „*Український текст*” і *білоруський контекст: новітняя історыя ў дадатку* прадстаўлены ўрывак з рамана *Бодай*, *Будка* Наталкі Бабінай – ураджэнкі Берасцейшчыны з украінскай самаідэнтыфікацыяй, якая актыўна папулярызуе ўкраінскую літаратуру ў Беларусі. Раман, напісаны па-ўкраінску, спалучае элементы ўкраінскай літаратурнай мовы з дыялектнымі асаблівасцямі палескіх гаворак Берасцейшчыны і хранатопам, цесна звязаным з Беларуссю. Гэта робіць яго цікавай транснацыянальнай з’явай, якая аб’ядноўвае культурныя і моўныя традыцыі двух народаў і ўяўляе сабой цікавы матэрыял для аналізу і інтэрпрэтацыі ў межах навучальнай дзейнасці студэнтаў-філолагаў.

Раскрываючы тэму *Рецепція білоруської літератури в Україні XXI століття: напрямки і досягнення*, аўтарка асвятляе шырокі спектр самых разнастайных формаў узаемадзеяння паміж беларускімі і ўкраінскімі літаратарамі – ад перакладаў і публікацый беларускіх аўтараў ва ўкраінскіх выданнях да сумеснага

ўдзелу ў разнастайных літаратурных імпрэзах, паэтычных слэмах, міжнародных літаратурных фестывалях, праяваў салідарнасці ўкраінскіх творцаў з беларускімі літаратарамі і грамадскай супольнасцю.

Асабліва падрабязна асветлены „ўкраінскі шлях” літаратурнай дзейнасці Андрэя Хадановіча, творчасць якога, па-меркаванні аўтаркі дапаможніка, „можна розглядаці як своевідны місток, што ніні аб’яднуе білоруську та ўкраінську літаратуру” (с. 184). Пры гэтым у дапаможніку робіцца акцэнт не толькі на гісторыі выдання асобных кніг паэта і перакладчыка, але і на іх рэцэпцыі, а таксама ролі асобных ўкраінскіх аўтараў (Юрый Андруховіч, Сяргей Жадан, Аляксандр Ірванец, Іван Андрусяк) у папулярызацыі творчасці Андрэя Хадановіча ва Ўкраіне. Дзякуючы такому падыходу да падачы матэрыялу, вынікі рэцэпцыі паказаныя не толькі як вынік уласна літаратурных працэсаў, але і як праява міжасабовых сувязяў і творчага ўзаемадзеяння паміж аўтарамі.

Калі ўлічыць высокую інтэнсіўнасць беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязяў у першых двух дзесяцігоддзях XXI стагоддзя, якая ў значнай ступені вынікала з міжасабовых кантактаў і творчага ўзаемадзеяння паміж аўтарамі, узнікае натуральнае жаданне, каб гэты раздзел дапаможніка у перспектыве трансфармаваўся ў самастойнае манаграфічнае даследаванне, важнае для больш глыбокага асэнсавання сучаснага літаратурнага працэсу ў Беларусі.

Лічу вартым адзначыць, што ў цэлым, пры знаёмстве з тэкстам дапаможніка, адчуваецца, наколькі моцна яго змест, арганізацыя і форма падачы матэрыялаў абумоўлены спецыфікай фармату выдання. Фармат навучальнага дапаможніка відавочна абмяжоўвае магчымасці для поўнага раскрыцця навуковага патэнцыялу аўтаркі: многія з прадстаўленых у кнізе ў дастаткова кароткім выглядзе матэрыялаў, падраздзелаў, думак маглі б перарасці ў самастойныя, паўнаватарскія і навукова значныя часткі асобных навуковых манаграфічных даследаванняў.

Фактычна палову дапаможніка (усяго ён налічвае амаль 400 старонак) займаюць дадаткі, дзе прадстаўлены кароткія біяграфіі беларускіх і некаторых ўкраінскіх пісьменнікаў, перакладчыкаў, даследчыкаў, а таксама іх тэксты – мастацкія творы або літаратуразнаўчыя артыкулы. Дадаткі перадусім выконваюць функцыю своеасаблівага ілюстрацыйнага матэрыялу да канкрэтных лекцый. Разам з тым прадстаўленыя ў гэтым раздзеле матэрыялы ўяўляюць цікавасць як самастойны канцэптuallyны элемент дапаможніка – рэпрэзентатыўны корпус тэкстаў, сфармаваны з улікам аўтарскай арыентацыі ў сучасным літаратурным працэсе і акадэмічным літаратуразнаўчым дыскурсе. Ён, сярод іншага, адлюстроўвае і суб’ектыўнае бачанне стану і тэндэнцый развіцця сучаснай беларускай літаратуры, абумоўленае прафесійнымі ведамі і даследчым вопытам аўтаркі. І можна сказаць, што дадаткі не толькі арганічна дапаўняюць асноўны курс, але і выконваюць функцыю своеасаблівай хрэстаматыі, якая чытаецца з не меншай цікавасцю, чым змест лекцый.

У сувязі з абмежаванай даступнасцю дапаможніка, лічу мэтазгодным уключыць у рэцэнзію пералік адабраных аўтараў і твораў. Прадстаўлены корпус тэкстаў можа разглядацца як своеасаблівы – натуральна, вельмі ўмоўны – канон, на падставе якога замежныя студэнты маюць магчымасць пазнаёміцца з некаторымі тэндэнцыямі сучаснага беларускага літаратурнага працэсу, а таксама акадэмічнага дыскурсу.

Такім чынам, у дадатках прадстаўлены (цалкам альбо ва ўрыўках):

– навуковыя артыкулы – Вячаслава Рагойшы (*На перасячэнні славянскіх традыцый: верш Максіма Багдановіча*), Людмілы Сіньковай (*Літаратура нацыянальная альбо гетэрагенная*), Таццяны Кабржыцкай (*Тарас Шаўчэнка: нацыянальная характаралогія, запарожскае казацтва і творчы метады пісьменніка Таццяны Кабржыцкай*);

– эсэ – Сяргея Дубаўца (*Новая культурная сітуацыя*), Юрася Пацюпы (*Постмадэрнізм, калыска мая*), Пятра Васючэнка (*Беларус вачыма беларуса*), Альгерда Бахарэвіча (*Бог ня роўна delete (Францішак Башугэвіч)* з кнігі *Гамбургскі рахунак Бахарэвіча*);

– нарысы – Віктара Казько (*Сенакос у канцы красавіка*), Сяргея Балахонава (нарысы-містыфікацыі *Гомельскі сьлед Францішка Скарыны, Зямля пад крыламі фенікса*);

– урыўкі з раманаў Альгерда Бахарэвіча (*Дзеці Аліндаркі*), Людмілы Рублеўскай (*Авантуры Драгуна Пранцішка Вырвіча*), Наталкі Бабінай (*Бодай, Будка*);

– урывак з п'есы Ігара Сідарука *Галава*;

– вершы Тараса Шаўчэнка ў перакладзе на беларускую мову Валерыя Стралко;

– вершы Анатоля Сыса, Уладзіміра Някляева, Андрэя Хадановіча (у арыгінале);

– вершы беларускіх аўтараў (Уладзімір Караткевіч, Міхась Стральцоў, Серж Мінскевіч, Андрэй Хадановіч, Альгерд Бахарэвіч, Віктар Жыбуль, Юля Цімафеева, Алесь Плотка, Алесь Емяльянаў-Шыловіч, Уладзь Лянкевіч, Антон Рудак, Крысціна Бандурына, Артур Камароўскі) у перакладах на ўкраінскую Вячаслава Лявіцкага.

Немалаважна і тое, што мастацкія тэксты на беларускай мове пададзены з захаваннем асаблівасцяў аўтарскага правапісу. Адпаведна, у дапаможніку прадстаўлены творы, напісаныя як на наркамаўцы, так і на тарашкевіцы (творы Сяргея Балахонава, Андрэя Хадановіча, Альгерда Бахарэвіча), што выдатна адлюстроўвае моўную і правапісную разнастайнасць сучаснага беларускага літаратурнага поля.

Адабраныя матэрыялы сведчаць пра прафесійную эрудыцыю А. Пагрэбняк, дэманструюць яе ўменне (а таксама жаданне) адсочваць інфармацыю пра найноўшыя пераклады з беларускай на ўкраінскую, якія распаўсюджваюцца

ў самых разнастайных медыя – традыцыйных літаратурных газетах, інтэрнэт-рэсурсах і на асабістых старонках перакладчыкаў у сацыяльных сетках. Кожнае цытаванне мастацкіх тэкстаў суправаджаецца спасылкай на крыніцу, прычым часта – на электронны рэсурс, напрыклад: інтэрнэт-газета *Майдан*, старонка Вячаслава Лявіцкага ў Facebook, анлайн-часопіс перакладной паэзіі *Umbrella*, вэбсайт часопіса *Kyiv Daily*. Гэта заўважны плюс выдання, бо сярод іншага дапамагае сфарміраваць пэўнае ўяўленне пра пляцоўкі, якія ў XXI стагоддзі служылі асяроддзем для папулярызацыі беларускай літаратуры ва ўкраінскай прасторы.

Сярод крыніц, на якія аўтарка спасылаецца, прыводзячы беларускія тэксты, часта сустракаецца электронны рэсурс knihi.com (Беларуская палічка. Беларуская электронная бібліятэка). Як бы парадаксальна гэта ні выглядала на першы погляд (паколькі традыцыйна перавага аддаецца папяровым выданням), спасылкі на электронную бібліятэку таксама бачацца як заўважны плюс выдання. Knihi.com – адзін з найбольш змястоўных і багатых на сучасны момант электронных рэсурсаў, дзе прадстаўлены не толькі творы беларускай мастацкай літаратуры, але і падручнікі, слоўнікі, навуковыя і папулярна-навуковыя выданні. Доступ да папярвых выданняў сучаснай беларускай літаратуры нават у межах беларускіх бібліятэк не заўсёды просты, а ў замежных установах – часта ўвогуле абмежаваны або немагчымы. Аднавядна спасылка на электронную бібліятэку у навучальным дапаможніку для замежных студэнтаў не толькі забяспечвае аператыўны доступ да тэксту, але і стварае дадатковыя магчымасці для азнаямлення з новымі аўтарамі і іх творами.

Натуральна, што корпус тэкстаў, з якімі павінен азнаёміцца студэнт падчас вывучэння курса сучаснай беларускай літаратуры, не абмяжоўваецца толькі матэрыяламі, прадстаўленымі ў дадатках. Праграма курса – і гэта перадусім адлюстроўваецца ў лекцыйным матэрыяле, суправаджальных пытаннях і заданнях да лекцый і семінарскіх заняткаў – разлічана на глыбокае і шматбаковае вывучэнне сучаснай беларускай літаратурнай прасторы. Сярод аўтараў, чыя творчасць аналізуецца альбо ўзгадваецца ў якасці прыкладаў у межах лекцыйнага курса, – Алесь Разанаў, Алесь Адамовіч, Анатоль Сыс, Святлана Алексіевіч, Васіль Быкаў, Іван Пташнікаў, Зміцер Вішнёў, Ілля Сін, Валянцін Акудовіч, Ігар Бабкоў, Ганна Севярынец, Віктар Марціновіч, Адам Глобус, Сяргей Кавалёў, Андрэй Хадановіч, Альгерд Бахарэвіч, Ігар Сідарук, Віктар Жыбуль, Дзмітрый Строцаў, Людміла Рублеўская, Серж Мінскевіч, Андрэй Федарэнка, Сяргей Балахонаў, Вальжына Морт, Ева Вежнавец, Уладзімір Някляеў, Уладзімір Арлоў і мн. інш. Узгадваюцца і імёны прадстаўнікоў больш маладога, якія дэбютавалі пасля 2000-га года, пакалення літаратараў – Наста Кудасавы, Юля Цімафеева, Уладзь Лянкевіч, Сяргей Прылуцкі, Марыя Мартысевіч, Віталь Рыжкоў і інш.

На маю думку, аўтары і творы, прадстаўленыя ў дапаможніку, з’яўляюцца рэпрэзентатыўнымі для асэнсавання асноўных накірункаў сучаснай беларускай

літаратуры, адлюстроўваюць яе тэматычную і стылістычную разнастайнасць і забяспечваюць магчымасць паглыбленага аналізу ключавых праблем і феноменаў, актуальных для найноўшага беларускага літаратурнага дыскурсу. Прадстаўленая ў дапаможніку канцэпцыя падбору матэрыялу сведчыць аб глыбокім разуменні аўтаркай асноўных тэндэнцый і спецыфікі развіцця беларускай літаратуры, выдатнай арыентацыі ў матэрыяле, у тым ліку ў найноўшых публікацыях, а таксама – аб добра развітай прафесійнай інтуіцыі і літаратурным гусце.

Аб'ём праробленай даследчыцай працы становіцца яшчэ больш відавочным, калі ўлічыць, што на сённяшні момант у беларускім літаратуразнаўстве адсутнічае кананічная абагульняльная праца – накшталт спецыялізаванага акадэмічнага выдання ці ўніверсітэцкага навучальнага дапаможніка, – цалкам прысвечаная гісторыі найноўшай (перадусім 2000–2025-я гады) беларускай літаратуры. Наяўны навуковы даробак у гэтай галіне пераважна прадстаўлены навуковымі артыкуламі, раздзеламі ў калектыўных манаграфіях, а таксама асобнымі манаграфічнымі даследаваннямі, якія закранаюць толькі пэўныя аспекты гісторыі беларускай літаратуры XXI ст. і не ахопліваюць гэтую тэму ў сістэмным, храналагічна ўпарадкаваным і канцэптuallyна цэласным выглядзе.

А. Пагрэбняк, такім чынам, мусіла правесці сапраўды вялікую сінкрэтычна-аналітычную працу, каб інтэграваць разнастайныя падыходы і крыніцы ў адзінае канцэптuallyнае поле і адаптаваць вынікі гэтай працы пад фармат навучальнага дапаможніка.

Варта звярнуць увагу і на тое, што навучальны дапаможнік А. Пагрэбняк быў напісаны без якіх-кольвек цэнзурных абмежаванняў – ні негалосных (калі даследчык піша са свядомасцю, што ёсць пэўнае кола аўтараў, творчасць якіх непажаданая для падрабязнага разгляду), ні рэальных (маецца на ўвазе створаны беларускімі ўладамі пасля падзей 2020 года спіс экстрэмістаў і экстрэмісцкіх матэрыялаў). Як вынік – у дапаможніку прадстаўлены значны аб'ём, новай, датычнай у тым ліку беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязяў пачатку трэцяй дэкады XXI ст., інфармацыі, якая ў цяперашніх умовах – грамадска-палітычны крызіс, выкліканы падзеямі жніўня 2000-га году, паўнамаштабная вайна паміж Расіяй і Украінай, забарона ўвозу ва Украіну выдавецкай прадукцыі з Беларусі (указ, падпісаны ў чэрвені 2023 года) – могла б папросту не трапіць на старонкі літаратуразнаўчых выданняў і з часам згубіцца.

Фактычна адзінай заўвагай, якую бачыцца мэтазгодным адзначыць у рэцэнзіі, з'яўляецца непазлядоўнасць у перападачы асабістых назваў. Часта пры першым упамінанні не распрываецца поўнае імя аўтара, даследчыка, а падаецца толькі ініцыял. Такая практыка прыводзіць да стылістычнай неаднароднасці тэксту, а таксама можа выклікаць блытаніну ва ўспрыманні інфармацыі. Напрыклад, у выпадку з Ф. Чарнышэвічам нераскрыты ініцыял можа стварыць ў чытача ўражанне, што маецца на ўвазе Фларыян Чарнышэвіч, хоць насамрэч гаворка ідзе пра іншага, менш вядомага шырокай публіцы, пісьменніка – Фёдара

Чарнышэвіча (с. 168). І ў цэлым было б добра, калі б імёны згаданых у кнізе даследчыкаў, аўтараў, выкладчыкаў пры першай узгадцы падаваліся ў поўнай форме. Як бачна, прыведзеныя заўвагі галоўным чынам адносяцца да стыль-рэдактарскай апрацоўкі тэксту і не закранаюць яго канцэптualaнае або зместавае нападўненне.

Такім чынам, дапаможнік А. Пагрэбняк *Новітня білоруська літэратура у взаємінах з украінською літэратураю* спалучае глыбокі аналітычны падыход з навізнай і арыгiнальнасцю iнтэрпрэтацый. Выданне адкрывае шырокую перспектыву для міжкультурнага дыялогу, спрыяе паглыбленню разумення ўзаемадзясання дзвюх літаратур, што робіць яго каштоўным не толькі для знаёмства з беларуска-ўкраiнскімі літаратурнымі сувязямі, але і для больш глыбокага разумення спецыфікі найноўшага літаратурнага працэсу ў Беларусі.

Як адзначыла сама даследчыца ў прадмове да выдання, і з чым складана не пагадзіцца, „ретьельний зважений аналіз суспільно-політычных абставин розвитку білоруської культури останніх десятиліть мають і матимуть вирішальне значення для збереження нашого міжлітэратурнаго діалогу і простору порозуміння в майбутньому” (с. 9). На фоне актуальнай сітуацыі абмежаванасці міжкультурнага і акадэмічнага дыялогу паміж Беларуссю і Украiнай з’яўленне дапаможніка А. Пагрэбняк варта расцэнываць як асабліва значную і своєчасовую з’яву.